

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

УДК 627.12: 330.52

М. А. ХВЕСИК,
*професор, доктор економічних наук,
академік НААН України, директор,*

Л. В. ЛЕВКОВСЬКА,
*доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
завідділом економічних проблем водокористування,*

А. М. СУНДУК,
*доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу економічних проблем водокористування*

*ДУ "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України"
(Київ)*

**ВАРТІСТЬ ВОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ
ТА ЇЇ РЕГІОНІВ У ВИМІРАХ НАЦІОНАЛЬНОГО БАГАТСТВА**

Досліджено проблеми оцінки водних ресурсів України та її регіонів у вимірах національного багатства. Сформовано методичні засади процедури оцінювання. Визначено вартісні характеристики водних ресурсів за базовими індикаторами для держави та її регіонів з урахуванням їх реальних і прихованих властивостей. Здійснено аналіз та оцінку поточних вартісних параметрів водних ресурсів у регіональному вимірі. Запропоновано базові напрями використання вартісних характеристик водних ресурсів.

Ключові слова: водні ресурси, національне багатство, вартість реальна і потенціальна (прихована), регіональний вимір.

М. А. KHVESYK,
*Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Academician of the NAAS of Ukraine, Director,*

L. V. LEVKOV'S'KA,
*Doctor of Econ. Sci.,
Senior Sci. Researcher,
Head of the Department of Economic Problems of Water Usage,*

A. M. SUNDUK,
*Doctor of Econ. Sci.,
Senior Sci. Researcher,
Leading Sci. Researcher of the Department of Economic Problems of Water Usage,*

*Institute of Economy of Nature Management and Sustainable Development NAS of Ukraine
(Kyiv)*

**COST OF THE WATER RESOURCES OF UKRAINE
AND ITS REGIONS IN DIMENSIONS OF THE NATIONAL WEALTH**

The problems of estimation of the water resources of Ukraine and its regions in dimensions of the national wealth are studied. Methodical principles of the procedure of estimation are

*Хвесик Михайло Артемович (Khvesyk Mykhailo Artemovych) — e-mail: khvesyk@mail.ru;
Левковська Людмила Володимирівна (Levkov's'ka Lyudmyla Volodymyrivna) — e-mail: levlv@ukr.net;
Сундук Анатолій Миколайович (Sunduk Anatolii Mykolaiovych) — e-mail: 28326@ukr.net.*

formed. The value characteristics of water resources by base indicators for the state and its regions are determined with regard for their real and hidden properties. The analysis and the evaluation of the current cost parameters of water resources in the regional dimension are executed. Some basic directions of the use of value characteristics of the water resources are proposed.

Keywords: water resources, national wealth, real and potential (hidden) costs, regional dimension.

Ресурсна складова є основою національного багатства (НБ) кожної країни, прийнятні показники і характеристики якого на сьогодні розглядаються як гарант функціонування держави, незважаючи на глобальний несприятливий фон. Серед усіх видів ресурсів важливу роль відіграють природні, що визначаються власними територіальними характеристиками. Аналіз структури природних ресурсів свідчить, що їх вагомим елементом є водні запаси, значення яких з кожним роком тільки посилюється з огляду на гостру нестачу води, її нерівномірний розподіл і сучасні процеси глобального потепління.

У цьому контексті варто підкреслити, що водні ресурси є одними з пріоритетних у забезпеченні сталого функціонування держави в цілому. Їх істотне залучення до економічного обороту, інтегрованість у більшість сфер функціонування, позиціонування як фактора розміщення продуктивних сил і вагоме значення для життєзабезпечення населення дають можливість зарахувати ці ресурси до групи унікальних і ключових для держави.

Серйозне питання у розглядуваній сфері полягає в якісній трансформації процесів використання водних ресурсів, яка можлива тільки на основі їх реальної оцінки. Водночас, як свідчать реалії сьогодення, для водних ресурсів характерні низькі параметри фінансово-економічної оцінки, що безпосередньо впливають на їх місце і значення як важливого елемента природного капіталу держави. Подібна ситуація спричиняє істотне “позаринкове” функціонування водних ресурсів (при їх значній потенціальній вартості). Шляхи вирішення цієї проблеми передбачають пошук і формування нових методичних підходів до оцінки вартості водних ресурсів, які б дозволили врахувати всі її основні елементи, властивості та функціональні параметри.

Головні фундаментальні позиції, які дають уявлення про розвиток водно-господарського комплексу, його вартісні показники та процедурні аспекти оцінки природноресурсного потенціалу держави в цілому, представлено у дослідженнях М.А. Хвесика [1; 2; 3; 4], І.М. Бобух [5], М.М. Цепенди [6] і О.В. Редковської [7]. Запропоновані розробки є базовими для розвитку теорії оцінки водних ресурсів у площині НБ. Важливим є і світовий досвід з цієї проблематики [8]. Тим часом напрацювання зарубіжних авторів використовувати досить складно, оскільки існує істотна невідповідність між методичними підходами і статистичною базою в Україні та зовнішніми принципами оцінки.

Важливо виокремити невирішені раніше частини загальної проблеми. Незважаючи на наявні розробки, існує нагальна потреба побудувати таку систему оцінки водних ресурсів, яка б забезпечила можливість урахування не тільки реальних їх характеристик, але й потенціальних (прихованих), які переважно не беруться до уваги у наукових дослідженнях. З огляду на це, виникає необхідність у розробці методичних підходів, здатних урахувати ці параметри та їх прикладне використання. Відповідно, **мета статті** полягає у формуванні методичних засад вар-

тісної оцінки водних ресурсів на основі врахування широкого спектра їх властивостей з визначенням головних результатів дослідження.

Викладаючи головні результати дослідження, необхідно зазначити: оцінка існуючих розробок свідчить, що показники НБ країн світу істотно диференціюються залежно від його структури, тобто елементів, які його формують. За відповідними розрахунками дослідників встановлено, що, чим багатшими є держави, тим вищою є частка вироблених і нематеріальних активів відносно обсягів природних ресурсів. За оцінками фахівців Світового банку, у найбагатших країнах на початку XXI ст. питома вага природного капіталу у НБ становила лише 2%, фізичного капіталу – менш як 20%, а нематеріального капіталу – 80%. Хоча, на нашу думку, загальний тренд не формує виключну картину пріоритетності тієї чи іншої складової багатства. Наприклад, у структурі НБ Росії частка природного капіталу сягає 44,5%, Норвегії – 11,6, а Канади – 10,7%. Для Китаю, який є основним конкурентом США, цей показник дорівнює 23,7% НБ країни *. Таким чином, у контексті постіндустріальних трансформацій і переходу на нову модель розвитку (як базового мегатренду) можливі певні варіації відносно як місця і значення природного капіталу у структурі НБ, так і його ролі для подальшого розвитку держави в цілому. Кожна країна, розвиваючись відповідно до наявних внутрішніх факторів, використовує їх потенціал і можливості для прискорення свого розвитку, і не обов'язковою є локалізація цих факторів виключно у площині нематеріального капіталу. Досвід ряду найрозвинутіших країн світу є тому підтвердженням.

Щодо України, то питома вага її природного капіталу в НБ становить близько 30%. За оцінками фахівців ДУ "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України", станом на 1 січня 2013 р., загальна вартість природних ресурсів держави сягає близько 1,06 трлн. грн. Основу природного багатства складають земельні та мінерально-сировинні ресурси (рис. 1). Як бачимо, земельний капітал є головним ресурсом, який здійснює базовий вплив на структуру НБ; мінеральні ресурси відіграють провідну роль у формуванні виробничого потенціалу держави; водні, лісові та екосистемні ресурси мають для національного господарства важливе структуроформуюче і допоміжне значення.

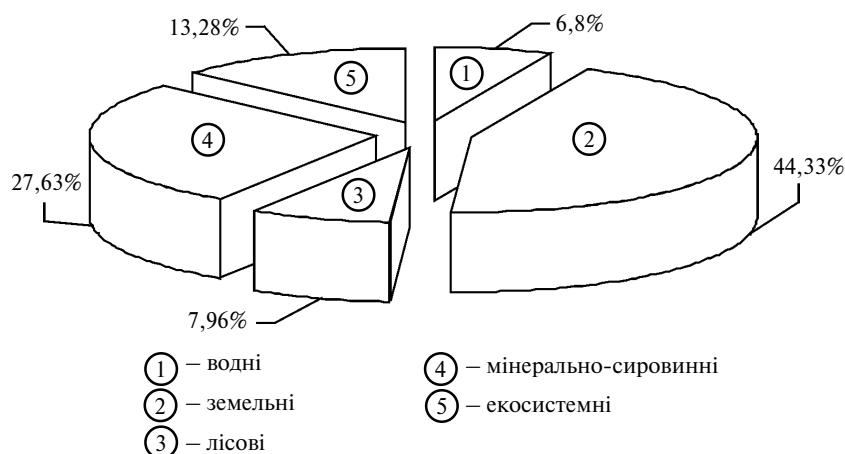

Рис. 1. Вартість природних ресурсів України у вимірах НБ (%)

* Where is the wealth of nation? / World bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.siteresources.worldbank.org>.

Водні ресурси у вимірах НБ визначаються рядом специфічних властивостей, які необхідно враховувати при проведенні економічної оцінки, що певною мірою ускладнює цю процедуру. Наприклад, такими особливостями є велика мінливість режиму водних ресурсів у часі та їх вагома просторова диференціація. Крім того, наведені властивості впливають і на характеристики залучення води до економічних процесів, які реалізуються у чітких просторово-часових координатах. Водні ресурси, з огляду на їх специфіку, можуть не “вкладатися” в окреслені межі.

Визначимо методичні засади, які було покладено в основу оцінки вартості водних ресурсів.

Вартість водних ресурсів формується на базі реальної (real cost) і потенціальної (прихованої) (hidden cost) складових. Реальна вартість передбачає врахування тих властивостей водних ресурсів, які є об'єктивними та усталеними для поточного етапу соціально-економічного розвитку. Прикладами такої вартості слугують, зокрема, платежі за використання водних ресурсів і частково рентні відрахування. Прихована вартість актуалізується на стадії залучення цих ресурсів до економічної площини та ринкових відносин. Щоб її отримати, необхідні сприятливі умови. Як правило, головною передумовою для вилучення прихованої вартості є високий рівень розвитку систем національної економіки. В іншому випадку вона перебуває поза ринковим оборотом, не враховується і не використовується. Прикладами прихованої вартості можуть бути, зокрема, платежі за екосистемні послуги та віртуальну воду. Пропонована методика передбачає врахування як реальної, так і прихованої вартостей, яке дозволяє провести збалансовану оцінку вартісних характеристик водних ресурсів.

Кожний водний об'єкт здатен генерувати досить значну кількість вартостей. Наприклад, річка, що протікає в межах декількох областей, може формувати вартість у фізичній площині, через екосистемні послуги та інші види вартостей. Ці вартості, накладаючись одна на одну, і визначають загальну величину вартості водного об'єкта.

З метою врахування вартостей їх оцінку пропонується проводити в межах декількох рівнів, кожний з яких визначав би специфічні вартісні характеристики.

На першому рівні здійснюється оцінювання “фізично наявних” водних ресурсів у межах певної території. Йдеться про оцінку водних об'єктів, які беруться до уваги: 1) поверхневі води – природні водойми (озера); водотоки (річки, струмки); штучні водойми (водосховища, ставки) та канали; інші водні об'єкти; 2) підземні води і джерела. Оцінка повинна визначити цінні характеристики водних ресурсів у природному стані, до їх залучення до антропогенного обороту (рис. 2).

На другому рівні формується оцінка ринкових характеристик водних ресурсів, тобто таких особливостей, які виникають у процесі їх залучення до економічного використання, коли від свого фізичного стану вони набувають ринкових ознак. Урахування останніх характеристик істотно підвищує ціну водних ресурсів. У багатьох випадках для рівня регіонів частка ринкових характеристик водних ресурсів може перевищувати їх вартість як “фізично наявних”. Ринкові характеристики включають такі поняття, як екопослуги, рента та ін.

На третьому рівні враховуються додаткові характеристики. Оскільки вони безпосередньо не пов'язані з властивостями водних ресурсів, то доцільно розглядати їх поза межами ознак води. Екзогенні фактори (система зовнішніх ефектів і зовнішніх характеристик) більшою мірою пов'язані з кон'юнктурними особли-

востями водних ресурсів. Йдеться про їх оцінку як глобального ресурсу, який з кожним роком тільки зростає у ціні. Прикладом додаткових характеристик слугує віртуальна вода. На основі пропонованих рівнів сумарна оцінка водних ресурсів має такий вигляд: РІВЕНЬ I + РІВЕНЬ II + РІВЕНЬ III = ЗАГАЛЬНА ЦІНА ВОДНИХ РЕСУРСІВ.

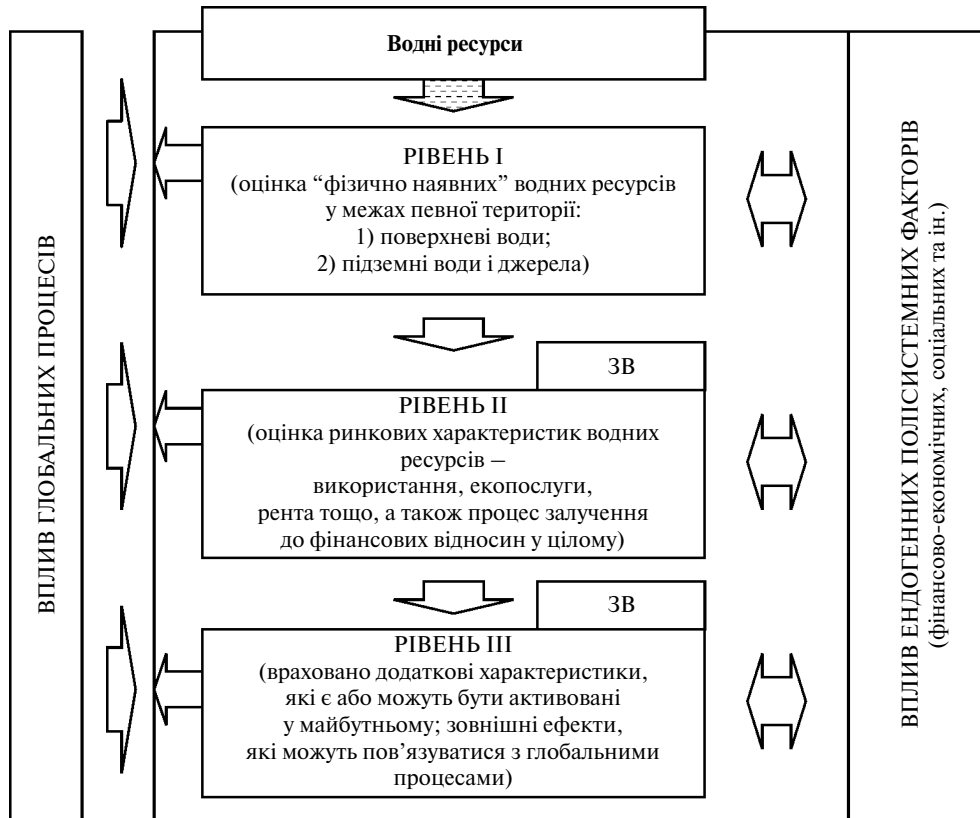

Рис. 2. Алгоритм оцінки вартості водних ресурсів як складової НБ

 – початок руху ресурсу за процедурою оцінки;
 – односторонній вплив; – двосторонній вплив;
 ЗВ – зростання вартості.

Важливо підкреслити, що рух вартості водних ресурсів рівнями з кожним наступним передбачає зростання їх ціни. Крім того, процес формування вартості перебуває у контексті впливу як внутрішніх (ендогенних) багатосистемних факторів, так і глобальних зовнішніх. Між водними ресурсами та цими факторами відбувається двостороння взаємодія, яка безпосередньо впливає на формування вартості. Наприклад, якщо йдеться про врахування показника віртуальної води, то на ці параметри впливає інтенсивність зовнішньоекономічної діяльності.

Важливою складовою досліджень вартості водних ресурсів є визначення її індикаторів, які доцільно формувати на основі системного підходу. В його межах взаємодоповнюючі індикатори мають бути подані відповідно до виокремлених рівнів: фізичні характеристики – ринкові характеристики – доповнюючі (додаткові) характеристики. Кожна з характеристик розкривається на основі конкретних показників, які, у свою чергу, формуються відповідно до субпоказників. Отже, ієрархія показників має такий вигляд: характеристика → показник → субпоказ-

ник. Фізичні характеристики передбачають включення двох показників і двох субпоказників, економічні – відповідно, двох і восьми, додаткові – одного і двох. Вибір такої кількості складових дозволяє врахувати базову економічну цінність водних ресурсів.

Особливість наших розрахунків полягає в підході, відповідно до якого обчислюється вартість водних ресурсів як за внутрішніми (ВЦ), так і за світовими (переважно середньоевропейськими) (СЦ) цінами. Це дозволяє порівняти цінові характеристики у межах внутрішнього та зовнішнього просторів, що є корисним у контексті інтеграції України в ЄС. Для врахування наведених характеристик використано як існуючі методики, так і новітні, що беруть до уваги приховані властивості водних ресурсів у вимірах НБ. До окремих показників було застосовано методичні підходи Р. Констанца [9] і В. Мандзика [10].

Визначимо основні характеристики водних ресурсів України, які формують показники оцінки їх вартості. Зокрема, за багаторічними спостереженнями, потенціальні ресурси річкових вод сягають 209,8 км³, з яких лише 25% формуються в межах України, а решта надходить з Російської Федерації, Беларусі та Румунії, що є загрозою у контексті безпеки. У більшості областей приплив річкових вод перевищує їх місцеві ресурси. У середній за водністю рік балансові запаси місцевого водного стоку в Україні становлять 52,4 км³ (бралися до уваги при розрахунку), а у маловодні роки – 29,7.

Прогнозні ресурси підземних вод України визначено в об'ємі 22,5 км³ на рік, а експлуатаційні, що використовувалися для оцінки, – відповідно, 5,7. Серед основних річкових басейнів найбільші прогнозні ресурси зосереджено в басейнах Дніпра (61%), Сіверського Дінця (12%) та Дністра (9%). Доступні для широкого використання водні ресурси формуються в основному в басейнах Дніпра, Дністра, Сіверського Дінця, Південного і Західного Бугу, а також малих річок Причорномор'я і Приазов'я.

Водні ресурси України зазнають надмірного антропогенного тиску. Найбільші обсяги використання прісної води є характерними для промисловості, комунального і сільського господарства, які щороку забирають її близько 9 млрд. м³. Відповідно до обсягу спожитої води формуються і платежі за її використання (рента), які диференційовано за галузями та регіонами. Наприклад, значна кількість водних ресурсів використовується для виробничих і питних потреб, а отже, саме ці галузі і формують основний вклад у загальний показник рентних надходжень від використання водних ресурсів. У регіональному аспекті лідерами за споживанням (і платежами) є переважно східні та південні області. У цьому зв'язку важливо акцентувати увагу на тому, що рентні платежі, про які йдеться, включають до свого складу і реальну вартість (близько 20%). Іншою складовою ринкової характеристики вартості є платежі за екопослуги, що мають збиратися за функції, що генеруються водними об'єктами.

Як додаткова характеристика до уваги брався показник експорту віртуальної води, закладений у продукцію, що постачається на зарубіжні ринки. Загальний обсяг експортованої віртуальної води, що брався для розрахунку, становить 19,5 млрд. м³. Провідні позиції щодо експорту формуються завдяки діяльності АПК.

Як показали проведені розрахунки, водні ресурси у вимірах НБ можуть генерувати значну вартість. За внутрішніми цінами показник їх вартості становить близько 67,9 млрд. грн., за світовими – 76,5 млрд. дол. Різниця цих вартос-

тей істотна, основною причиною чого є відмінності між ціною водних ресурсів у межах України та їх світовими цінами. Водні ресурси в межах України великою мірою недооцінено. Визначимо орієнтовні показники, з якими можна порівняти вартість водних ресурсів. За внутрішніми цінами (якщо йдеться про екологічну сферу) величинами, близько локалізованими до цього рівня, є капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону і раціональне використання природних ресурсів (близько 20 млрд. грн.). Щодо загальних показників розвитку держави, то цю величину можна порівняти з ВРП потужного регіону (наприклад, Київської області). Оцінка її за світовими цінами є порівнянною з експортом товарів з України за рік.

Основний вклад у вартісні показники здійснюють фізичні характеристики. Їх питома вага у загальнодержавному показнику становить 70% за внутрішніми цінами і 42,4% — за світовими (табл. 1). Найменшу роль у формуванні відповідного загальнодержавного показника відіграють додаткові характеристики.

Таблиця 1

Вартісні показники водних ресурсів України у вимірах НБ станом на 1 січня 2013 р.

Показники	Фізичні характеристики		Ринкові характеристики		Додаткові характеристики		Загальний показник	
	ВЦ (млн. грн.)	СЦ (млн. дол.)	ВЦ (млн. грн.)	СЦ (млн. дол.)	ВЦ (млн. грн.)	СЦ (млн. дол.)	ВЦ (млн. грн.)	СЦ (млн. дол.)
Україна (в цілому)...	47626,4	32473,0	11770,1	32477,8	8583,3	11554,6	67979,9	76505,4
Питома вага у загальному показнику.....	70,0	42,4	17,3	42,5	12,7	15,1	100,0	100,0

Спостерігаються вагомні варіації між внутрішніми і світовими цінами для різних характеристик. Для фізичних характеристик внутрішні ціни більшою мірою відповідають світовим, а для ринкових і додаткових — меншою (рис. 3). Найістотнішими розбіжностями в цінах визначаються ринкові характеристики — через вагому диференціацію у сфері платежів за використання властивостей водних ресурсів. Базовим у формуванні таких відмінностей був вклад показника екопослуг і його субпоказників. Це свідчить, що екологічні послуги, які надаються водними ресурсами України (зокрема, з регулювання порушень, водорегулювання, водопостачання, водоочищення), не відповідають світовим ціновим стандартам. А це, у свою чергу, зумовлює необхідність розробки і впровадження дійових механізмів формування подібних характеристик, а також визначення можливостей їх імплементації до діючої системи платежів. На прикладі екопослуг акцентуємо увагу на тому, що в Україні цей інструмент вартості перебуває на рівні потенціальних, а отже, наведені оцінки є скоріше перспективними для українських реалій. Тим часом вони серйозно впливають на загальну вартість водних ресурсів, з огляду на що їх необхідно враховувати.

Для екосистемних послуг запропоновано формування окремої вартості. Оцінка вартості екопослуг передбачає визначення вартісних характеристик усього спектра функцій, які генеруються і можуть надаватися водними екосистемами. У більшості досліджень ці показники не враховуються, що істотно зменшує вартість водних ресурсів у вимірах НБ держави.

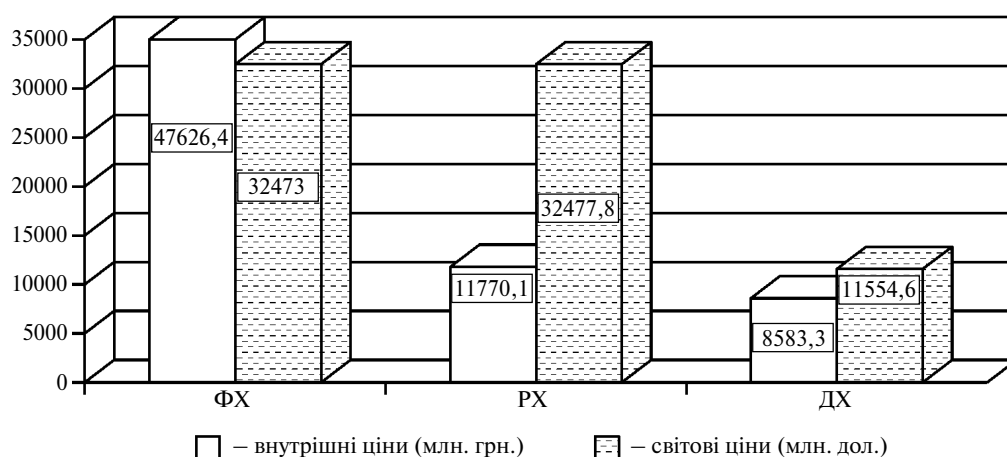

Рис. 3. Вартість водних ресурсів за внутрішніми та світовими цінами

ФХ – фізичні характеристики; РХ – ринкові характеристики;

ДХ – додаткові характеристики.

Зрозуміло, що спектр функцій, які генеруються водними екосистемами, є значним і досить динамічним, оскільки водне середовище постійно змінюється, а це, у свою чергу, спричиняє зміну його корисності для людини. У цьому контексті доцільно виходити з таких позицій: брати до уваги лише основні переваги екосистем (пропонується зосередитися, зокрема, на регулюванні порушень і водорегулюванні); визначати вартісні характеристики для основних водних екосистем (наприклад, річок і озер (з урахуванням штучних об'єктів – водосховищ) і для водно-болотних угідь). За базу було взято методику Р. Констанца [9].

Згідно з проведеними розрахунками, загальна вартість екопослуг, які генеруються водними екосистемами, становить близько 5,8 млрд. грн. за цінами України і 27,5 млрд. дол. – за світовими цінами (табл. 2). Екосистеми річок і озер займають лідируючі позиції у формуванні екопослуг порівняно з водно-болотними угіддями. Найбільш вартісною послугою для річок і озер є водорегулювання, а для водно-болотних угідь – регулювання порушень і водоочищення.

Таблиця 2

Екопослуги, генеровані водними ресурсами України, та їх базові вартісні характеристики

Показники	Регулювання порушень		Водорегулювання		Водопостачання		Водоочищення		Загальний показник	
	ВЦ (млн. грн.)	СЦ (млн. дол.)	ВЦ (млн. грн.)	СЦ (млн. дол.)	ВЦ (млн. грн.)	СЦ (млн. дол.)	ВЦ (млн. грн.)	СЦ (млн. дол.)	ВЦ (млн. грн.)	СЦ (млн. дол.)
Україна....	912,7	4262,1	2237,6	10459,0	1633,2	7629,2	1110,9	5188,3	5894,0	27538,5
Річки та озера....	н. д.	н. д.	2234,8	10444,9	869,0	4061,0	270,5	1266,1	3374,2	15771,9
Водно-болотні угіддя.....	912,7	4262,1	2,8	14,1	764,3	3568,2	840,4	3922,2	2519,8	11766,5

н. д. – функція регулювання порушень фіксується нечітко.

Показники вартості водних ресурсів держави зумовлені їх регіональними характеристиками. Для забезпечення найвищих її значень необхідні, по-перше,

Таблиця 3

Оцінка вартості водних ресурсів як елемента НВ України в регіональному вимірі

Регіони та області	ФХ		РХ		ДХ		Загальний показник	
	ВЦ (млн. грн.)	СЦ (млн. дол.)	ВЦ (млн. грн.)	СЦ (млн. дол.)	ВЦ (млн. грн.)	СЦ (млн. дол.)	ВЦ (млн. грн.)	СЦ (млн. дол.)
АР Крим *	960,0	472,2	859,6	2128,5	62,3	99,0	1881,9	2699,7
Вінницька.....	2194,6	1496,3	183,2	706,7	71,9	96,6	2449,7	2299,6
Волинська.....	1973,0	1345,2	385,2	1693,8	18,1	39,9	2376,3	3078,9
Дніпропетровська...	876,9	597,9	807,6	1994,5	385,2	768,5	2069,7	3360,9
Донецька.....	259,0	176,6	228,0	553,7	466,5	974,6	953,5	1704,9
Житомирська.....	2805,1	1912,6	300,2	1246,4	26,7	44,7	3132,0	3203,7
Закарпатська.....	7024,0	4789,1	33,3	121,2	41,9	94,7	7099,2	5005
Запорізька.....	595,8	406,3	1427,9	2243,8	171,8	325,6	2195,5	2975,7
Івано-Франківська..	4083,0	2783,9	83,1	234,7	15,5	30,2	4181,6	3048,8
Київська.....	1500,0	1000,9	1503,5	2888,6	264,9	327,9	3268,4	4217,4
Кіровоградська.....	871,2	594,0	207,7	780,4	80,6	113,9	1159,5	1488,3
Луганська.....	1572,4	1072,1	125,4	414,1	132,8	297,0	1830,6	1783,2
Львівська.....	4542,1	3096,9	139,7	399,4	54,6	101,0	4736,4	3597,3
Миколаївська.....	514,3	350,6	207,2	648,3	905,8	1088,9	1627,3	2087,8
Одеська.....	362,8	247,4	530,1	2103,5	197,9	268,1	1090,8	2619
Полтавська.....	1836,8	1252,4	526,2	2326	257,3	380,9	2620,3	3959,3
Рівненська.....	2123,0	1447,5	382,5	1563,8	22,3	38,7	2527,8	3050
Сумська.....	2248,8	1533,3	228,2	1013,2	67,6	112,0	2544,6	2658,5
Тернопільська.....	1635,0	1114,8	62,6	213	41,0	54,1	1738,6	1381,9
Харківська.....	1626,5	1109,0	218,8	883,8	239,0	314,5	2084,3	2307,3
Херсонська.....	271,4	185,1	1639,3	3512,4	47,5	60,1	1958,2	3757,6
Хмельницька.....	1953,2	1331,7	157,7	584,5	55,8	69,0	2166,7	1985,2
Черкаська.....	935,5	637,9	379,5	1509,7	75,5	111,4	1390,5	2259
Чернівецька.....	1109,9	756,7	53,8	170,1	2,9	6,2	1166,7	933

Закінчення таблиці

Чернігівська.....	3118,7	2126,4	466,3	1953,9	131,6	153,9	3716,6	4234,2
м. Київ.....	607,4	436,2	599,7	549,1	4741,6	5573,0	5948,7	6558,3
м. Севастополь *	26,0	200,0	33,8	40,7	4,7	10,2	64,5	250,9
У цілому.....	47626,4	32473,0	1170,1	32477,8	8583,3	11554,6	67979,9	76505,4

* Сьогодні це тимчасово окупована територія.

значні обсяги водних ресурсів у межах регіону; по-друге, вагома концентрація економічної активності; по-третє, переважає тих видів економічної діяльності, які є більш вартісними з точки зору водних ресурсів.

Територіями, що генерують основну вартість водних ресурсів держави, є західні регіони і м. Київ (високі значення цього показника по столиці зумовлюються центральним статусом міста, концентрацією економічних характеристик, впливом показника віртуальної води), а найменші її величини тяжіють переважно до східних і південних регіонів (табл. 3).

Щодо розподілу досліджуваних характеристик у регіональному вимірі, то позиції окремих регіонів суперечать загальнодержавним тенденціям. Наприклад, вище вже вказувалося про переважає фізичних характеристик у загальній вартості водних ресурсів. Винятки становлять Донецька, Запорізька, Київська, Миколаївська, Одеська і Херсонська області, а також м. Київ і м. Севастополь. Ці регіони не мають вагомих природних водних ресурсів, які б формували їх фізичні характеристики, і тому в них переважають інші складові.

Вартість водних ресурсів істотно диференціюється у просторовому вимірі, що зумовлено дією природноресурсних і економічних факторів. Особливості такої диференціації визначаються регіональною хвилею вартості, яка показує розподіл просторових характеристик у межах регіонального профілю (рис. 4). Розглянемо профіль із заходу на схід, оскільки він чітко показує просторові відмінності.

Головною особливістю просторового розподілу вартості водних ресурсів є її переважне зниження із заходу до південного сходу. Водночас невисокі показники їх вартості можливо розглядати і як певну перевагу, яка, за сприятливих умов, отримує імпульс до свого прояву.

З огляду на викладений матеріал, як *висновки* зазначимо, що формування вартості водних ресурсів є досить складним процесом і залежить від великої кількості факторів. Проведена оцінка виявила, що водні ресурси у вимірах НБ генерують значну вартість, яка водночас істотно різниться за внутрішніми та світовими цінами. Подібні відмінності можуть сприяти залученню зовнішніх ресурсів до розбудови внутрішнього водного комплексу. Сьогодні на загальну вартість найбільше впливають фізичні характеристики, що може бути трансформовано у контексті реформ національної економіки. У просторовому аспекті вартість значно диференційовано, що дозволяє реалізувати спеціалізовані підходи до її залучення і використання у площині як водних ресурсів, так і бізнесових процесів.

Щодо шляхів використання отриманих результатів, то основними його векторами можуть бути їх імплементація у програмні

документи державного рівня та розгляд як орієнтирів для приватних ініціатив. Щодо першого напрямку, то такими документами можуть бути Водний кодекс України, Податковий кодекс України (в частині формування платежів за використання водних ресурсів), галузеві правові акти. Крім того, вартісні характеристики дістануть своє використання у контексті імплементації водних директив ЄС.

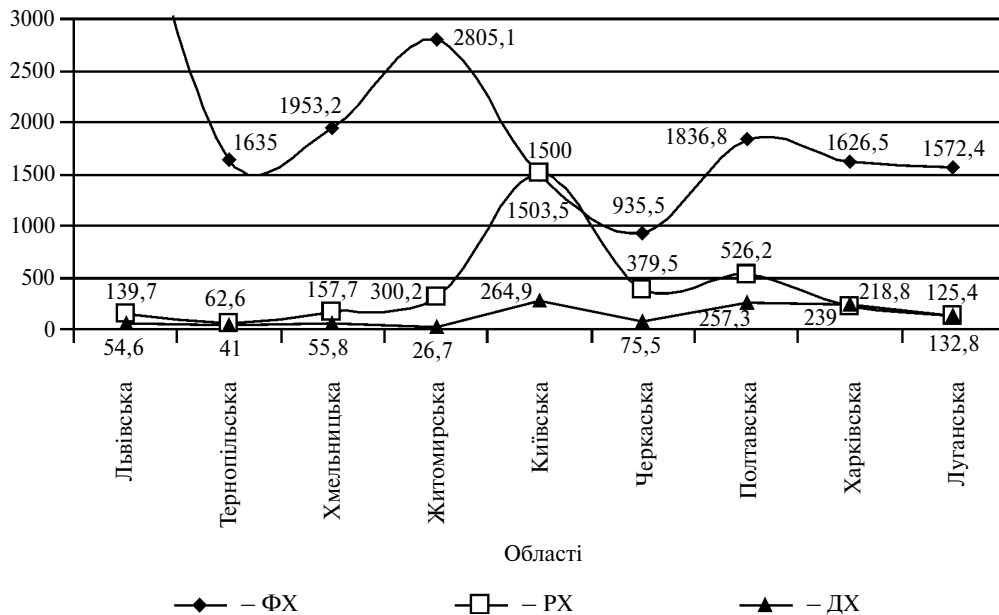

Рис. 4. Регіональна хвиля складових (характеристик) вартості водних ресурсів у вимірах НБ за профілем Львівська – Луганська області (млн. грн.)

Коли йдеться про приватні ініціативи, то мається на увазі питання залучення водного капіталу до площини економічних процесів через інвестування у водну галузь. Зрозуміло, що під час розробки бізнес-проектів, пов'язаних з водними ресурсами, важливим елементом є розуміння реальної вартості, яка може ними продукуватися. Тільки на такій основі можливо будувати подальші плани щодо залучення водного потенціалу до сфери економічних відносин.

У цілому з приватними ініціативами тісно пов'язані й процеси капіталізації водних ресурсів як комплексного залучення водноресурсного потенціалу до площини економічних відносин на основі трансформації факторів виробництва у капітал, що передбачає врахування вартісних характеристик. Проте в цьому випадку важливо сформувавши комплекс передумов, які б дозволили провести подібні операції, у складі формування законодавчої бази, яка б уможливила капіталізацію; удосконалення існуючої та побудови принципово нової фінансово-економічної інфраструктури; залучення передового зарубіжного досвіду тощо. *Напрямами подальших досліджень* передбачено розвиток теорії формування вартості, удосконалення системи показників, а також методичного апарату для розрахунку вартісних характеристик водних ресурсів у вимірах НБ.

Список використаної літератури

1. Капіталізація водних ресурсів : моногр. ; [за ред. М.А. Хвесика]. – К. : ДУ ІЕПСР НАНУ, 2014. – 268 с.

2. Методичні підходи до агрегованої економічної оцінки водних ресурсів як складової природного багатства України : моногр. ; [за ред. М.А. Хвесика]. – К. : ДУ ІЕПСР НАНУ, 2014. – 36 с.
3. Формування рентних відносин у водному господарстві України : моногр. ; [за ред. М.А. Хвесика]. – К. : ДУ ІЕПСР НАНУ, 2014. – 328 с.
4. Хвесик М.А., Збагерська Н.В. Економічна оцінка природних ресурсів: основні методологічні підходи. – Рівне : РДТУ, 2000. – 194 с.
5. Бобух І.М. Пропозиції та перспективи формування національного багатства України : моногр. – К. : Інст. екон. та прогнозув. НАН України, 2010. – 372 с.
6. Цепенда М.М. Особливості покомпонентної економіко-географічної оцінки водно-ресурсного потенціалу території // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Розділ II. Економічна географія. – 2009. – № 8. – С. 96–100.
7. Редковская О.В. Эколого-экономическая оценка биоразнообразия биосферных заповедников Республики Беларусь // Лесное и охотничье хозяйство. – 2007. – № 10. – С. 27–31.
8. Оценка водных ресурсов. Руководство по обзору национальных возможностей. Всемирная метеорологическая организация, Организация объединенных наций по вопросам образования, науки и культуры, 1997. – 162 с.
9. Constanza R., d'Arge R., de Groot R., Farber S. The value of the world's ecosystem services and natural capital [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.esd.ornl.gov/benefits_conference/nature_paper.pdf.
10. Мандзик В.М. Методичні підходи до комплексної економічної оцінки водних ресурсів // Економіка природокористування і охорони довкілля. – 2014. – С. 76–79.

References

1. *Kapitalizatsiya Vodnykh Resursiv, za red. M.A. Khvesyka* [Capitalization of Water Resources], edited by M.A. Khvesyk. Kyiv, IENMSD of the NASU, 2014 [in Ukrainian].
2. *Metodychni Pidkhody do Agregovanoi Ekonomichnoi Otsinky Vodnykh Resursiv yak Skladovoi Pryrodnoho Bagatstva Ukrainy, za red. M.A. Khvesyka* [Methodical Approaches to the Aggregative Economic Estimation of Water Resources as a Component of Ukraine's Natural Wealth], edited by M.A. Khvesyk. Kyiv, IENMSD of the NASU, 2014 [in Ukrainian].
3. *Formuvannya Rentnykh Vidnosyn u Vodnomu Gospodarstvi Ukrainy, za red. M.A. Khvesyka* [Formation of Rent Relations in Ukraine's Water Economy], edited by M.A. Khvesyk. Kyiv, IENMSD of the NASU, 2014 [in Ukrainian].
4. Khvesyk M.A., Zbagers'ka N.V. *Ekonomichna Otsinka Pryrodnykh Resursiv: Osnovni Metodologichni Pidkhody* [Economic Estimate of Natural Resources: Basic Methodological Approaches]. Rivne, RSTU, 2000 [in Ukrainian].
5. Bobukh I.M. *Propozytsii ta Perspektyvy Formuvannya Natsional'nogo Bagatstva Ukrainy* [Proposals and Perspectives of the Formation of Ukraine's National Wealth]. Kyiv, Inst. for Econ. and Forecast. of the NAS of Ukraine, 2010 [in Ukrainian].
6. Tsepinda M.M. *Osoblyvosti pokomponentnoi ekonomiko-geografichnoi otsinky vodno-resursnogo potentsialu terytorii* [Peculiarities of a componentwise economic-

geographic estimation of the water resource potential of a territory]. *Nauk. Visn. Volyn. Nats. Univ. im. L. Ukrainky. Rozd. II. Ekon. Geogr. — Sci. Bull. of L. Ukrainka Volyn Nat. Univ. Sect. 2. Econ. Geogr.*, 2009, No. 8, pp. 96–100 [in Ukrainian].

7. Redkovskaya O.V. *Ekologo-ekonomicheskaya otsenka bioraznoobraziya biosfernykh zapovednikov Respubliki Belarus'* [The ecologo-economic estimation of a biodiversity of the biospheric reservations of the Republic of Belarus]. *Lesn. i Okhot. Khoz. — Forest and Hunt. Econ.*, 2007, No. 10, pp. 27–31 [in Russian].

8. *Otsenka Vodnykh Resursov. Rukovodstvo po Obzoru Natsional'nykh Vozmozhnostei* [Estimation of Water Resources. Manual on Review of National Potentialities]. World Met. Org., UNO on Quest. of Educ., Sci., and Cult., 1997 [in Russian].

9. Constanza R., d'Arge R., de Groot R., Farberk S. The value of the world's ecosystem services and natural capital, available at: http://www.esd.ornl.gov/benefits_conference/nature_paper.pdf.

10. Mandzyk V.M. *Metodychni pidkhody do kompleksnoi ekonomichnoi otsinky vodnykh resursiv* [Methodical approaches to the complex economic estimation of water resources]. *Ekon. Pryrod. i Okhor. Dovk. — Econ. Nat. Manag. and Envir. Protec.*, 2014, pp. 76–79 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 2 квітня 2015 р.
